

Autoreferat

1. Imię i nazwisko:

Bartłomiej Szleszyński

2. Posiadane dyplomy, stopnie naukowe/ artystyczne – z podaniem nazwy, miejsca i roku ich uzyskania oraz tytułu rozprawy doktorskiej.

2002 - Stopień magistra filologii polskiej w dziedzinie literaturoznawstwa i językoznawstwa przyznany przez Wydział Polonistyki Uniwersytetu Warszawskiego

2007 - Stopień doktora nauk humanistycznych w zakresie literaturoznawstwa nadany uchwałą Rady Wydziału Polonistyki Uniwersytetu Warszawskiego na podstawie rozprawy *Od „Pamiętek Soplicy” do „Trylogii”. Henryk Rzewuski i Henryk Sienkiewicz – najwybitniejsi twórcy dziewiętnastowiecznego nurtu sarmackiego* (promotor prof. dr hab. Ewa Paczoska, recenzenci prof. dr hab. Janusz Maciejewski, prof. dr hab. Grażyna Borkowska – Arciuch)

3. Informacje o dotychczasowym zatrudnieniu w jednostkach naukowych/ artystycznych.

2005 – 2007 asystent w Instytucie Badań Literackich Polskiej Akademii Nauk

Od 2007 adiunkt w Instytucie Badań Literackich Polskiej Akademii Nauk

4. Wskazanie osiągnięcia wynikającego z art. 16 ust. 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. 2017 r. poz. 1789):

a) tytuł osiągnięcia naukowego/artystycznego

Non omnis moriar? Bolesław Prus, wiek XIX i opowieści współczesne

b) (autor/autorzy, tytuł/tytuły publikacji, rok wydania, nazwa wydawnictwa, recenzenci wydawniczy)

Bartłomiej Szleszyński, *Non omnis moriar? Bolesław Prus, wiek XIX i opowieści współczesne*, Warszawa 2019, Wydawnictwo IBL, recenzenci wydawniczy prof. dr hab. Barbara Bobrowska, dr hab. Ireneusz Gielata, prof. ATH

c) omówienie celu naukowego/artystycznego ww. pracy/prac i osiągniętych wyników wraz z omówieniem ich ewentualnego wykorzystania.

Punkt wyjścia dla zawartych w przedkładanej książce rozważań stanowi potrzeba refleksji nad różnymi formami obecności wieku XIX w kulturze współczesnej. Pałaca wydawała się potrzeba przekroczenia dotychczasowych obiegów wiedzy o kulturze wieku XIX – swoista „próba scalenia” tego, jak kształtuje się wiedza o tym stuleciu, a także jak jest ono czytane, odbierane, przerabiane, wykorzystywane czy przywoływane w różnych obiegach kultury – od wiedzy profesjonalnej, poprzez literaturę różnych nisz, popularyzację, eseistykę, interpretacje filmowe i serialowe, Internet czy gry komputerowe.

W centrum książki znajduje się najśłynniejsza powieść Bolesława Prusa. *Lalka* stanowi bowiem wciąż istotny punkt odniesienia dla literatury i kultury polskiej – pojawia się w wypowiedziach o kolejnych polskich powieściach, przywołuje się ją jako kontekst w recenzjach filmów, nawet w dziennikarstwie sportowym czy poradach kosmetycznych. Wydaje się, że na wiele sposobów odbierana jest jako kumulacja polskiego wieku XIX, funkcjonując jako jego zastępnik na zasadzie *pars pro toto*. Co niezwykle ważne, model przedstawiania rzeczywistości zaproponowany w Prusowskiej arcy powieści wydaje się wciąż niezwykle skuteczny i daje się odszukać w wielu innych tekstach kultury współczesnej (nie tylko polskiej), mających ambicje realistycznego przedstawiania świata. W żadnej mierze nie utrzymuję, iż twórcy współczesnej kultury audiowizualnej odwoływali się do Prusowskiej *Lalki*, próbuję jednak pokazać, że odkrywczy model narracji wypracowanej przez Prusa odpowiada współczesnej wrażliwości i współczesnym oczekiwaniom wobec reguł opowiadania o świecie.

Istotną postacią dla przedkładanej pracy jest także Bolesław Prus – pisarz, ale i intelektualista i publicysta całe życie zaangażowany w rzeczywistość mu współczesną, przez cztery dekady publikujący felietony na łamach prasy warszawskiej.

Horacjańska formuła „Non omnis moriar” w ostatnim rozdziale *Lalki* opatrzona trzykropkiem, w tytule pracy ma znak zapytania, wskazując kierunek zawartych w niej rozważań. Rozważań o żywotności pisarza i jego dzieła w kulturze współczesnej, żywotności pojętej szeroko i nie

ograniczającej się ani do literatury wysokiej, ani też do literatury jako takiej – książka przywołuje dzieła mogące uchodzić za „arcydzieła popkultury” jak wybitne seriale czy komiksy.

Podstawą do propozycji nowych przybliżeń i „ogłędów” postaci Prusa oraz jego powieści są trudne do przecenienia rozpoznania badaczy Prusa – Józefa Bachórze, Grażyny Borkowskiej, Tadeusza Budrewicza czy Ewy Paczoskiej – praca nie polemizuje z ich tezami, próbuje jednak wychodząc od nich, zaproponować nowe pytania, które *Lalce* i Prusowi można zadać, czy nowy zestaw tematów, wedle których można o niej rozmawiać.

Zanim podejmę tematy związane z konstrukcją *Lalki*, w *Części pierwszej* zajmuję się jej autorem oraz najpopularniejszym bohaterem. W rozdziale *O Bolesławie Prusie, Aleksandrze Głowackim, Stanisławie Wokulskim oraz o problemach z postaciami i pseudonimami, które wymknęły się swemu twórcy*, pokazane jest funkcjonowanie we współczesnej recepcji Aleksandra Głowackiego, jako postaci zupełnie zapomnianej, Bolesława Prusa uznawanego przeważnie za nudziarza, któremu udało się napisać wybitną powieść, a także stworzenie bohatera, którego żywotność w kulturze, mierzona liczbą odniesień w różnych obszarach kultury, przerosła go wielokrotnie. Niekiedy Stanisław Wokulski wydaje się bytem o zdecydowanie najmocniejszym z całej wspomnianej trójki statusie w kulturze polskiej, niekiedy bardziej „realnym” w szerszym odbiorze niż sam autor powieści. Rozważam też w tej części, na czym polega gra między pseudonimem „Bolesław Prus”, który stał się autorskim imieniem pisarza, a nazwiskiem „Aleksander Głowacki”, zachowanym pierwotnie dla podpisywania poważnych prac naukowych. Nazwiskiem, które zostało przez pseudonim niemal całkowicie wyparte ze świadomości współczesnych pisarzowi (ta kwestia przeanalizowana jest na przykładzie numeru „Tygodnika Ilustrowanego” z 1 czerwca 1912 roku, który w całości poświęcono niedawno zmarłemu pisarzowi), jak i tego, jak postrzega się jego biografię obecnie. Ostatni fragment rozdziału proponuje różne warianty nienapisanej do tej pory kompletnej biografii pisarza, która mogłaby łączyć rzetelność naukową z historią kulturową polskiego wieku XIX.

Następny rozdział książki, *Breaking Bad kochanego Stacha* zestawia głównego bohatera *Lalki* z Walterem Whitem, protagonistą uznanego za jeden z najwybitniejszych w historii seriali telewizyjnych *Breaking Bad* Vince’a Gilligana. Czyni to, by za pomocą podobieństw między

bohaterami tych w założeniach realistycznych opowieści (sfrustrowani mężczyźni w średnim wieku, których życie odmieniła wątpliwa moralnie decyzja) opowiedzieć o często pomijanej w analizach powieści (zarówno profesjonalnych, jak i bardziej popularnych) ciemnej stronie Stanisława Wokulskiego – bliskiego współpracownika Suzina, handlującego sprzętem wojennym na potrzeby carskiego imperium, wzbogaconego w niejasnych okolicznościach dostaw dla wojska, wreszcie wielce niedojrzałego i niekonsekwentnego w realizacji swych rozmaitych zamierzeniach. Analiza ta jest także zakorzeniona w pytaniach, które pojawiają się w powieści, lecz bywają przez interpretatorów pomijane lub osłabiane (jak pytanie Szumana, od którego rozdział się rozpoczyna: „Jakim sposobem można w pół roku zrobić pół miliona rubli?”, sugerujące, że uczciwie tego dokonać nie można, albo dosyć trudna do wyjaśnienia kwestia, jak były skazaniec może uczestniczyć w tak delikatnym procederze, jak handel bronią dla Cesarstwa Rosyjskiego). Kończy się zestawieniem wzorców anglosaskiego charakteru (wielbionego przez Prusa w publicystyce) ze sposobami postępowania przywoływanych bohaterów, co prowadzi do wniosku, że tak jak amerykańscy bohaterowie seriali zazwyczaj mimo licznych przeciwności osiągają swój cel (jak Walter White zostawiający rodzinie fortunę po swojej śmierci), tak Wokulski jest takiego charakteru zaprzeczeniem, gdyż porzucił swoje działania w trakcie i pozostawił za sobą śmierć i nieszczęście bliskich, będąc niegotowym na przyjęcie prawdy o sobie (czego wymowną ilustracją jest konfrontacja z sobą samym/swoim odbiciem w hotelowym lustrze w jednej ze scen paryskich powieści).

Część druga książki zorganizowana jest wokół arcypowieści Prusa (odbiegając nieco w stronę kwestii komiksowych przedstawień wieku XIX). Rozpoczyna ją pierwszy z dwóch wstępnych rozdziałów *Czekanie na Lalkę*, przedstawiający przyczyny, dla których, na skutek przesadnych (i niezgodnych z prawdą historyczną – *Lalka* wszak nie została z początku uznana za powieść wybitną) wymagań, nie jest możliwe powstanie oczekiwanej od dekad literackiej „*Lalki* naszych czasów” (czyli dzieła, które nie tylko zostanie powszechnie uznane za wybitne, ale i adekwatnie oddające rzeczywistość), a także przypuszczenie, że być może istnieją audiowizualne odpowiedniki dzieła łączącego w sobie odwzorowanie rzeczywistości naszych czasów z szerokim i powszechnym uznaniem.

Kolejny fragment, „*Lalka*” i Prusowska koncepcja przedstawiania rzeczywistości, omawia tytułową kwestię na podstawie analizy powieści, oraz Prusowskiego *Słówka o krytyce pozytywnej*. Stanowi ono polemikę z krytyczną recenzją pióra Aleksandra Świętochowskiego, a jednocześnie autoanalizę realistycznej metody twórczej autora *Faraona*. Metoda ta opiera się na dzielonym przez współczesnych pisarzowi przekonaniu, że pisarz powinien odwzorować rzeczywistość prawdopodobną i typową, ale zawiera także dwa postulaty, które wydają się decydować o unikalności modelu narracji realistycznej w *Lalce* (przynajmniej na tle powieści XIX-wiecznej). Po pierwsze, jak w metaforze o „lesie rzeczywistości, w którym widać las, a nie widać drzew” – chodzi o konstrukcję zacierającą główne linie fabularne i dającą wrażenie chaosu rzeczywistości, w którym czytelnik może się zgubić, nie dostrzegając, dokąd autor prowadzi bohaterów. Po drugie zaś, przekazywanie świata za pośrednictwem postaci, narrację personalną bez sankcji narratora obiektywnego. Oba te czynniki struktury powieści spowodowały po pierwsze zupełną konfuzję wśród pierwszych recenzentów (na czele z przywoływanym Świętochowskim), którzy zarzucali *Lalce* chaos kompozycyjny oraz pomyłki faktograficzne w opisie rzeczywistości. Obie te cechy, jak się zdaje, wpływają obecnie na żywotność powieści i czynią ją wciąż niezwykle ciekawą strukturą narracyjną.

Koncepcja „lasu rzeczywistości” powraca w rozdziale *Lalka, Rodzina Soprano i „las rzeczywistości”*. Wychodząc od kulturowego fenomenu współczesnego serialu (dla którego przełomową datą była premiera *Rodziny Soprano* – 1999 r.), mogącego stanowić odpowiednik współczesny powieści realistycznej (publikowanej wszakże w odcinkach gazetowych), rozdział ten pokazuje, jak często kluczem do recepcji bywały odwołania do konstrukcji XIX-wiecznych, oraz jak koncepcja „zaplanowanego chaosu” w narracji organizuje strukturę *Rodziny Soprano*. Na koniec rozdział porusza także kwestię zastosowania konstrukcji „lasu rzeczywistości” we współczesnych grach wideo (na przykładzie gry *Wiedźmin 3: Dziki Gon* polskiego studia CD Project Red), gdy struktura zadań wyznaczanych bohaterowi próbuje wywołać wrażenie nieprzewidywalności i skomplikowania, właściwe rzeczywistości.

Kolejny rozdział książki *Rozważania przy rekonstruowaniu rekonstrukcji. O tym, jak wiek XIX w „Lodzie” Jacka Dukaja zbudowano* analizuje sposoby tworzenia rzeczywistości w fantastyczno-naukowych rzeczywistościach alternatywnych, pokazując elementy pokrewne myśleniu twórców XIX-wiecznej powieści realistycznej (oparcie na obecnym stanie wiedzy,

prawdopodobieństwo w przedstawieniu świata, podejście serio do opowieści, świata i bohaterów), by przejść do zbadania i opisanie licznych i zróżnicowanych odwołań do XIX-wiecznej rzeczywistości literackiej i jej bohaterów (oraz odpowiedzieć na pytanie, jakim przekształceniom podlegają oni zgodnie z przyjętymi w powieści założeniami), opierając się m.in. na konstrukcji *Lalki* i jej bohatera, ale też poradnikach Samuela Smilesa, stanowiących kodyfikację postulowanej XIX-wiecznej normy zachowań. Finalna część tego rozdziału poświęcona jest analizie gier z historią i historiozoficznymi koncepcjami XIX-wiecznych, którą Dukaj prowadzi, kończąc powieść motywem przejęcia przez człowieka władzy nad historią, rozpoczynając niejako wiek XX.

Kolejny rozdział (*Lalki do cierpienia*) wychodzi z jednej strony od koncepcji lektury utożsamiającej z bohaterem (jaki w stosunku do powieści Prusa zaproponowała Olga Tokarczuk w eseju *Lalka i perła*), z drugiej strony od analizy motywu cierpienia w *Lalce* (niezwykle istotnego także dla twórczości Prusa, i całej kultury XIX-wiecznej). Prowadzi to sformułowania koncepcji „zasady zachowania cierpienia”, organizującej świat powieściowy, z drugiej zaś do postrzegania Wokulskiego, jako „lalki do cierpienia”, z którą czytelnik może współodczuwać. Stanowi to klucz do analizy dwóch polskich głośnych gier wideo – *Wiedźmin 3: Dziki Gon* i *This War Of Mine*. Gry ze swojej zasady zapraszają gracza do współodczuwania, a wyznacznikiem omawianych tekstów kultury jest fakt, że zmuszają go do współodczuwania różnie wyrażonego cierpienia, co podobnie jak w przypadku *Lalki* nie odstrasza ich odbiorców.

Kolejne dwa rozdziały książki dotyczą obecności motywów XIX-wiecznych w komiksach współczesnych – analizowane są zarówno utwory polskie (m.in. *Romantyzm* Grzegorza Janusza i Krzysztofa Gawronkiewicza, czy *Rewolucje* Mateusza Skutnika), odwołujące się do rodzimych konstruktów XIX-wiecznych, jak i wybitne komiksy zagraniczne, stanowiące (często bezpośrednio przywoływane) wzorce dla polskiej twórczości – są to układające się w swoistą „XIX-wieczną komiksową trylogię” trzy uznane za wybitne dzieła Alana Moore’a – *Prosto z piekła*, *Liga niezwykłych dżentelmenów* oraz *Zagubione dziewczęta*, każdy na swój sposób odnoszących się do XIX-wiecznej literatury, kultury, historii, konstrukcji narracyjnych, motywów wizualnych.

Teksty przedstawione w trzeciej części książki analizują poglądy wyrażane w publicystyce Bolesława Prusa (głównie w *Kronikach*) oraz w pracach przedstawiających jego program społeczny. Trzy tematy, o których mógłby wypowiedzieć się Prus, dotyczą kwestii pozwalających na zaprezentowanie nieco mniej znanych poglądów pisarza, rozsianych po olbrzymim tekście *Kronik*. Pokazują one, że wiek XIX z jego siatką problemów to ciekawy kontekst dla zagadnień rzeczywistości XXI wieku, a także że Prus oprócz tworzenia wielkiej literatury zmagał się z codziennymi problemami, niekiedy nie aż tak odległymi od naszych. Praca nie pragnie przekonywać, że lektura Prusa to lek na dzisiejsze problemy i wątpliwości, ale z pewnością ważna kwestia dla analizy ścieżek, którą kultura polska podążała od drugiej połowy wieku XIX do współczesności.

Rozdział *Bolesław Prus ogląda Euro 2012* wychodzi od konceptu zbudowanego na koincydencji czasowej roku jubileuszowego Bolesława Prusa i Euro 2012 oraz pytania, „co mógłby autor *Lalki* sądzić o tym wydarzeniu?”. Dalej idę jednak w stronę rozważań, jak pisarz postrzegał sport czy też – szerzej – wysiłek fizyczny w ogóle, pokazania, jak wielką rolę tężyzna fizyczna odgrywała nie tylko w jego publicystyce i pracach naukowych, ale i w licznych XIX-wiecznych koncepcjach socjodarwinistycznych przestrzegających przed „degeneracją rasy”. Rozważam także takie kwestie zainspirowane ówczesną sytuacją w futbolu reprezentacyjnym (sytuacja Lukasa Podolskiego i zagranicznych piłkarzy grających w polskiej reprezentacji), jak emigracja i działania na chwałę nowego kraju, wreszcie zastanawiam się nad postrzeganiem modernizacji w jej różnych odmianach oraz metodami budowaniu pozycji na świecie (autor *Emancypantek* poświęcał tej kwestii liczne fragmenty *Kronik*).

Kolejny rozdział (*Bolesław Prus i pozytywistyczne „porno z Murzynkami”*) zrodził się z konstatacji „rozerotyżowania” wielu fragmentów *Kronik*, co zwłaszcza widoczne jest we fragmentach poświęconych czarnoskórym kobietom (jednak nie ogranicza się do nich). Dokładniejsza analiza tego zagadnienia prowadzi do podważenia kilku przyjmowanych często bez dostatecznej podejrzliwości przekonań. Po pierwsze, związanej z analizowanym wcześniej wizerunkiem Prusa – zatroskanego, lecz nieco nudnego pozytywisty, przekonania o nieustannej powadze Prusowskiej publicystyki i ignorowania jej aspektów czysto ludycznych. Po drugie, tezy o bezwzględnej pruderyjności strefy publicznej w II połowie XIX wieku – wobec faktu zamieszczania treści, które dziś moglibyśmy uznać za niemal pornograficzne, w poczytnych warszawskich tekstach prasowych, nie da się ona obronić bez dodania licznych

zastrzeżeń i uściśleń. Rozdział kończy się próbą rozpoznania, jak w kulturze polskiej tego czasu funkcjonował swoisty kolonialny fetysz nie-białej, egzotycznej kobiety (i jak przejawiał się także w tekstach z pogranicza naukowości i publicystyki).

Kwestia kolonialna powraca w rozdziale *Kolonialne fantazje i kolonialne koszmary w „Zemście” Bolesława Prusa*, analizującym wątki kolonialne w publicystyce, książkach naukowych i utworach literackich pisarza, poczynając od zażartych polemik prasowych i obszernych fragmentów *Kronik*, popierających wyprawę Stefana Szolca-Rogozińskiego, poprzez analizę wojen burskich, podczas których wbrew większości opinii publicznej Prus trzymał stronę Anglików, jako lepiej cywilizacyjnie rozwiniętych, aż do opowiadania *Zemsta* przedstawiającego wizję „drugiej Polski” w Afryce, potężnej, bo zbudowanej dzięki zasadom eugeniki. Daje to także okazję do rozważań, na ile poglądy Prusa bliskie były socjodarwinizmowi i powiązanej z nim eugenicie, co umożliwia pokazanie jego innego oblicza niż „pozytywisty ewangelicznego”, o którym pisał Stanisław Fita. Artykuł kreśli także szerszy kontekst dla polskiego dyskursu kolonialnego stanowiącego specyficzną odmianę dyskursu zachodniego.

Wszystkie rozdziały tej części pracy mają w pewnym sensie ten sam cel i punkt dojścia – analizę tych zagadnień z Prusowskiego dyskursu publicystycznego, które są nieco zapoznane, a które wydają się ważne, także z punktu widzenia dzisiejszej lektury i rozważań o różnorodnych aspektach XIX-wiecznego dziedzictwa w kulturze współczesnej.

W *Dodatku* zamieszczono dwa teksty, skupione na „kwestii angielskiej” w twórczości autora *Emancypantek*, które stanowią uzupełnienie niektórych rozważań prowadzonych w trzech częściach książki. Pierwszy z nich *Dlaczego Wokulski nie pojechał do Londynu?* analizuje paryski epizod *Lalki*, zestawiając go z opiniami na temat Francji i jej stolicy w publicystyce Prusa, by dojść do wniosku, że zadziwiający zachwyt Wokulskiego dla organicznego rozwoju Paryża (wyrażany podczas oglądania miasta nie tylko po rewolucyjnej przebudowie Hausmanna, ale i po ciągu rewolucyjnych przewrotów) nie tylko czyni go obserwatorem zupełnie niewiarygodnym, ale też nie był podzielany przez autora *Lalki*. Jeżeli na podstawie poglądów wyrażanych w publicystyce Bolesława Prusa mielibyśmy szukać najważniejszego cywilizacyjnie miejsca w Europie, zdecydowanie byłby to Londyn – cała cywilizacja angielska była przez Prusa niezwykle ceniona (by nie powiedzieć: idealizowana), zaś francuską

przedstawia najczęściej jako państwo w upadku, targane aferami politycznymi i finansowymi (na czele z aferą Kanału Panamskiego).

Temat ten kontynuowany jest w kolejnym rozdziale *Anglia jako utopia w publicystyce Bolesława Prusa i Elizy Orzeszkowej*. Poszerzając rozważania o poglądy wielkiej pisarki i intelektualistki pozytywistycznej, a także osadzając te rozważania w szerszym kontekście kultury polskiej owego czasu, rozdział ten przenosi je na poziom utopii, którą niekiedy z Anglii czynili pozytywiści, a także próbuje odpowiedzieć na pytanie, dlaczego tak się działo.

Praca świadomie stanowi raczej propozycję otwarcia pewnych kwestii niż strukturę zamkniętą i domkniętą – jej rolą ma być proponowanie nowych perspektyw badawczych, a nie ich wyczerpywanie. Jej głównym celem było postawienie nowych pytań, pokazujących możliwości funkcjonowania Prusowskiej arcy powieści w uniwersum współczesnych tekstów kultury, a także przypomnienie o ważnych, choć nieco zapomnianych zagadnieniach Prusowskiej publicystyki.

5. Omówienie pozostałych osiągnięć naukowo - badawczych (artystycznych).

Oprócz zagadnień podejmowanych w książce *Non omnis moriar? Bolesław Prus, wiek XIX i opowieści współczesne* moja aktywność koncentrowała się na kilku obszarach

a)

Pierwszym jest działalność związana z Bolesławem Prusem i jego różnymi formami obecności w kulturze współczesnej. W ramach niego, w 2012 roku pełniłem funkcję koordynatora Roku Prusa, odpowiadając za koncepcję licznych działań naukowych i popularnonaukowych, organizowanych we współpracy pomiędzy Instytutem Badań Literackich PAN, Towarzystwem Literackim im. Adama Mickiewicza, Narodowym Centrum Kultury i Biurem Kultury m.st. Warszawy. Wśród najważniejszych wymienić można konkurs historycznoliteracki dla uczniów szkół średnich *Bolesław Prus – w setną rocznicę śmierci pisarza* (w którym brałem udział jako organizator i jako juror), symposium *Powieściopisarze o „Lalce”*, cykl warsztatów dla studentów i uczniów szkół średnich *Prus nieodczytany, Prus niedoczytany*

(współprowadziłem warsztaty w Warszawie i Kielcach, czuwałem nad organizacją całego cyklu).

Naukowym zwieńczeniem Roku Prusa stanowiła trzydniowa konferencja *Realności, realizm, realność. W stulecie śmierci Bolesława Prusa* (Warszawa, 12-14 grudnia 2012), na której byłem nie tylko prelegentem, ale ją współorganizowałem. W 2013 roku byłem także współredaktorem książki pokonferencyjnej (*Realności, realizm, realność. W stulecie śmierci Bolesława Prusa*, Warszawa 2013, red. Ewa Paczoska, Bartłomiej Szleszyński, Dawid Maria Osiński).

W ramach obszaru „prusowskiego” opublikowałem także niezamieszone w książce *Non omnis moriar? Bolesław Prus, wiek XIX i opowieści współczesne*, lub wykorzystane w niej jedynie w niewielkich fragmentach teksty:

- *Alterglobalista Bolesław Prus (na podstawie „Kronik”)*, (*Bolesław Prus: pisarz nowoczesny*, red. J. Malik, Wydaw. KUL, Lublin 2009, s.243-252) dotyczący postrzegania „kurczenia się świata” postrzeganego przez Prusa i jego konsekwencji ekonomicznych dla ziem polskich;
- *Bolesław Prus wobec kolonializmu. Rekonesans na podstawie "Kronik"* (*Studia postkolonialne nad kulturą i cywilizacją polską*, red. K. Stępnik, D. Trzeźniowski, Wydawnictwo UMCS, Lublin 2010, s. 123 – 134) rozpoczynający refleksją nad wątkami kolonialnymi w twórczości Prusa;
- *O Bolesławie Prusie, upowszechnianiu wiedzy i wydawaniu „Kronik” słów kilka.* („Napis” seria XX, 2014, s. 299-304) kilka uwag o upowszechnianiu wiedzy i publikowaniu Kronik;
- *Żywa Lalka, martwy Prus? (Na co nam dziś Pozytywizm?)*, („Przegląd Humanistyczny” 5/2011, s. 85-94) rozważający formy obecności i nieobecności Prusa w kulturze współczesnej;
- *„Lalka” i lektury rzeczywistości. Kilka przybliżeń i wiele pytań*, (*Realności, realizm, realność. W stulecie śmierci Bolesława Prusa*, Warszawa 2013, red. Ewa Paczoska, Bartłomiej Szleszyński, Dawid Maria Osiński, s. 455-465) rozważający kwestię modelu realizmu zaproponowanego przez powieść Prusa;
- *Globalizacja, kolonizacja, darwinizm społeczny. Wstęp do rozważań o kilku podobieństwach pomiędzy poglądami Bolesława Prusa i ideologów Narodowej*

Demokracji, (Między pozytywizmem a nacjonalizmem. Przemiany kultury polskiej w latach 1886-1918, red. Maciej Gloger, Warszawa 2017, s. 91 – 108) kontynuujący rozważania nad poglądami społecznymi Bolesława Prusa

b)

Drugi obszar, który zajmował moją badawczą uwagę, to gry w wiekiem XIX w różnych obszarach kultury współczesnej. Byłem jednym z pomysłodawców grantu *Powroty do wieku XIX w literaturze i kulturze współczesnej* (grant nr 2234/B/H03/2009/36, finansowany przez MNiSW w latach 2009-2010), którym kierowała prof. Ewa Paczoska, a także współredaktorem i współautorem wstępu (wraz z Ewą Paczoską) do książki *Przerabianie XIX wieku* (PIW, Warszawa 2011), podsumowującej grant, która zbierała 11 obszernych rozpraw (w tym dwie mojego autorstwa). W ramach tego obszaru zainteresowań badawczych opublikowałem również artykuł *Tradycja dziewiętnastowieczna w lustrze współczesnego komiksu polskiego. Kilka uwag o „Pierwszej brygadzie” i „Romantyzmie”, „Napis”* seria XIV (2009), s. 411-420;

Zainteresowanie twórczością Sienkiewicza, „przerabianiem” XIX wieku oraz grami wideo połączyłem w artykule *O wątkach Sienkiewiczowskich i ich postrzeganiu w dodatku „Serca z kamienia” do gry „Wiedźmin 3: Dziki Gon”* (*Henryk Sienkiewicz w literaturze i krytyce literackiej*, red. D. Samborska-Kukuć, T. Sobieraj, Warszawa 2018, s. 279 – 290), gdzie przeanalizowałem wątki rozpoznawane przez graczy jako Sienkiewiczowskie, by pokazać, że część z nich polega na kojarzeniu sarmatyzmu ze światem Sienkiewiczowskim, a istotna ich część pochodzi nie z powieści Sienkiewicz a z filmu Jerzego Hoffmana. W ten obszar tematyczny wpisuje się także wystąpienie *Obecności i nieobecności. Władysław Reymont i Stefan Żeromski w kulturze współczesnej – kilka (bardzo) wstępnych przybliżeń* (konferencja *Władysław Reymont i Stefan Żeromski czytani dzisiaj*, Radom 26-27 listopada).

c)

Trzeci obszar, to badania które kontynuują w pewnym sensie tematykę pracy doktorskiej oraz wydanej na jej podstawie książki *Przymierzanie kontusza. Henryk Rzewuski i Henryk*

Sienkiewicz – najwybitniejsi twórcy nurtu sarmackiego w literaturze XIX wieku Warszawa 2007). Znalazły się wśród nich:

- artykuł *Twórczość Zygmunta Kaczkowskiego w oczach krytyki (1851 - 1863)*, (*Dyskursy krytycznoliterackie 1764 – 1918 (2)*), red. M. Strzyżewski, Toruń 2012, s.139-155) poświęcony twórcy będącemu w pewnym sensie „ogniwem pośrednim” pomiędzy Rzewuskim a Sienkiewiczem i entuzjastycznych reakcjach krytyki literackiej na jego twórczość w połowie wieku XIX

- hasła *Sarmatyzm i Postęp* (*Słownik polskiej krytyki literackiej 1764-1918. Pojęcia - terminy - zjawiska – przekroje*, red. J. Bachórz, G. Borkowska, T. Kostkiewiczowa, M. Rudkowska, M. Strzyżewski, t. 2, Toruń–Warszawa 2016, s. 309-317 oraz 523-53), pokazujące funkcjonowanie tych terminów w krytyce literackiej od Oświecenia po Młodą Polskę

- liczne artykuły dotyczące twórczości Henryka Sienkiewicza, uruchamiające jednak nowe perspektywy badawcze:

- W artykule *Maria, Henryk i ktoś jeszcze. O wielokątach w korespondencji Sienkiewicza* (*Sienkiewicz z innej strony*, red. Jerzy Axer i Tadeusz Bujnicki, Warszawa 2014, s. 215 – 225) zająłem się „grami” korespondencyjnymi prowadzonymi w listach wymienianych z Marią z Szetkiewiczów, później zaś we wspólnie pisanych listach.
- W tekście *„Zresztą nie mamy czasu jechać do Afryki, bo musimy pisać sprawozdania o Sarze Bernhardt!”*. O *Kronice warszawskiej z 7 stycznia 1882 roku* (*Sienkiewicz z innej strony*, red. Jerzy Axer i Tadeusz Bujnicki, Warszawa 2014, s.85 – 94) który łączy się także z interesującą mnie tematyką polskiego dyskursu kolonialnego w II połowie XIX wieku, analizowałem felieton Sienkiewicza o francuskiej aktorce oraz planowanej wyprawie afrykańskiej Stefana Szolca-Rogozińskiego
- W ramach konferencji jubileuszowej *Sienkiewicz - tekst, lektura i społeczna praxis* (Kielce 15-17 września 2016 roku) wygłosiłem referat *Opowieści o honorze, ojczyźnie i wojnie na kresach imperium, „Ogniem i mieczem” Henryka Sienkiewicza i „Opowieści z Meekhańskiego pogranicza” Roberta M. Wegnera* (opublikowany później w książce pokonferencyjnej *Sienkiewicz. Nowa*

odstona, red. G. Borkowska, R. Kotowski, A. Kurska, , Kielce 2018, s. 229-251), a także wziąłem udział w panelu dyskusyjnym *Po Sienkiewiczu – nowa odstona powieści historycznej. Konteksty popkulturowe*. Głos z dyskusji został opublikowany jako tekst *Sienkiewicz, stylizacja i współczesność* w tej samej publikacji na s. 89 – 91.

- W tym samym roku wziąłem udział w międzynarodowej konferencji *Quo vadis. Inspirations, Context, Reception. Henryk Sienkiewicz and his vision of ancient Rome*, (Rzym 14-15 listopada), gdzie wygłosiłem referat *“Quo vadis”: crowds and spectacles. Henryk Sienkiewicz’s novel as a critique of mass culture*, którego wersja artykułowa, przetłumaczona na język włoski *“Quo vadis”: Le folle e I divertimenti. Il romanzo di Henryk Sienkiewicz come testimonianza sulle masse e sugli spettacoli per le masse*, ukazała się w książce pokonferencyjnej *“Quo vadis”. La prima opera transmediale* (red. E. Galletti, M. Woźniak, Rzym 2017). Artykuł dotyczy paralel pomiędzy cechami przypisywanymi kulturze masowej a igrzyskami organizowanymi przez Nerona.
- Analizę dylematów związanych z intymnością i tworzeniem kolekcji cyfrowej przeprowadziłem w wystąpieniu konferencyjnym *„Ludziom skromnym nie pokazuj Pan jednak tego listu” - parę uwag o intymności kolekcji cyfrowych przy okazji prac nad projektem Sienkiewicz ponowoczesny – laboratorium cyfrowe*, konferencja *Intymistyka a edytorstwo* (15 listopada, UMK, Toruń).

d)

Moją uwagę badawczą zajmowały również współczesne utwory audiowizualne – zwłaszcza seriale i gry wideo. Tym drugim poświęciłem artykuł *Jak przeżyć traumę apokalipsy i odzyskać wiarę w ludzi (w grze „The Last of Us”)*, „Napis” t. XIX, Rok 2013, s. 364 - 378; oraz wygłoszony wcześniej na międzynarodowej konferencji *Animals and Their People* (Warszawa marzec 2014) artykuł *People Like Animals? The Significance of Animal Threads in the Post-Apocalyptic World in The Last of Us*, w: *Animals and Their People. Connecting East and West in Cultural Animal Studies*, red A. Barcz, D. Łagodźka, Leiden, Boston, s. 191 -200.

e)

W roku 2014 podjąłem się zadania zbudowania platformy dla upowszechniania treści naukowych w ramach Centrum Humanistyki Cyfrowej (powstającego wówczas w Instytucie Badań Literackich PAN) – nowoczesnej kontynuacji „Panoramy Literatury Polskiej”. W tym celu zbudowałem zespół Nowej Panoramy Literatury Polskiej, który wkrótce formalnie znalazł miejsce w strukturze IBL PAN i rozpoczął pod moim kierownictwem prace nad koncepcją platformy NPLP.PL – nowoczesnej w formie, dopracowanej graficznie i wykorzystującej możliwości środowiska cyfrowego. Pierwsza kolekcja cyfrowa opublikowana na tej platformie – *PrusPlus*, poświęcona była życiu i twórczości Bolesława Prusa, korzystała z materiałów stworzonych podczas Roku Prusa - zawierała m.in. cyfrową wersję *Leksykonu „Lalki”* a także interaktywne mapy i filmy z aplikacji *Warszawy Prusa*. Jej premiera miała miejsce 19 września 2015 roku. Od tego czasu platforma regularnie rozbudowywana jest o nowe kolekcje:

– *Atlas Polskiego Romantyzmu*, przedstawiający nową perspektywę dziejów polskiego romantyzmu, opowiedzianych przez przestrzeń i topografię

– *Przestrzenie Henryka Sienkiewicza*, zawierające m.in. pełną cyfrową wersję *Kalendarium życia i twórczości Henryka Sienkiewicza*, podzieloną na dekady i opatrzoną interaktywnymi mapami

– *Mistrzowie poezji współczesnej*, kolekcja stworzona na potrzeby Panoramy Literatury Polskiej, przedstawiająca twórczość Czesława Miłosza, Tadeusza Różewicza, Zbigniewa Herberta i Wisławy Szymborskiej

– *Korzenie Janusza Korczaka*, kolekcja poświęcona biografii Korczaka i rodziny Goldszmitów, zawierająca rozbudowane interaktywne drzewo genealogiczne tej rodziny, wybór tekstów Jakuba i Józefa Goldszmitów oraz liczne interaktywne mapy

– *Bolesław Leśmian. Życie i twórczość*, kolekcja złożona z materiałów towarzyszących wystawie w siedzibie Senatu RP, upamiętniającej 140. rocznicę urodzin i 80. rocznicę śmierci poety

- Cyfrowa wersja słownika *Polscy pisarze i badacze literatury przełomu XX i XXI wieku*.

Na platformie NPLP.PL powstaje obecnie w ramach finansowania przez IBL PAN oraz Biuro Kultury m.st. Warszawy kolekcja *Atlas Literatury Zagłady* (kierownik merytoryczny: prof. Jacek Leociak), tu będzie także opublikowana część haseł osobowych *Słownika krytyki XIX wieku* (grant NPRH, kierownik: prof. Teresa Kostkiewiczowa).

Od 2015 roku zespół Nowej Panoramy Literatury Polskiej w ramach grantu NPRH *Skamandrycka triada na emigracji* (kierownik: prof. Beata Dorosz) rozpoczął budowę platformy TEI.NPLP.PL, na potrzeby naukowej edycji cyfrowej korespondencji Jana Lechonia, Kazimierza Wierzyńskiego oraz Mieczysława Grydzewskiego. Platforma została ukończona w 2017 roku, wprowadzono też do niej pierwszy korpus 250 listów. Platforma jest obecnie w trakcie rozbudowy na potrzeby grantu NPRH *Dramat – reaktywacja/kontynuacja* (kierownik: prof. Jacek Kopciński), by uzyskać funkcjonalność niezbędną do edycji współczesnych dramatów.

Od początku prac nad platformami NPLP.PL i TEI.NPLP.PL uczestniczyłem w krajowych i zagranicznych konferencjach i warsztatach poświęconych humanistyce cyfrowej. Pośród nich wymienić można:

- Prezentację posteru *Nowa Panorama Literatury Polskiej (New Panorama of Polish Literature): How to Present Knowledge in the Internet (Polish Specifics of the Issue)* (Dixit Convention 2:Academia, Cultural Heritage, Society, Kolonia, 17 marca), a później publikację artykułu *New Panorama of Polish Literature. How to present knowledge in the internet (Polish specifics of the issue)*, w: *Advances in Digital Scholarly Editing. Papers presented at the DiXiTconferences in The Hague, Cologne, and Antwerp*, Edited by Peter Boot, Anna Cappellotto, WoutDillen, Franz Fischer, Aodhán Kelly, Andreas Mertgens, Anna-MariaSichani, Elena Spadini&Dirk van Hulle, 2017, s. 463 - 467;
- Wystąpienie *Literary Atlas of Polish Romanticism* (na międzynarodowych warsztatach *Mapping historical datasets – a place for everything and everything in its place?* 18 listopada 2015 w Warszawie)
- Referat *Współpraca edytorów tradycyjnych i cyfrowych; zarządzanie projektami edycji cyfrowych* podczas *Sixth World Congress on Polish Studies*,

organizator The Polish Institute of Arts&Sciences of America, Kraków 16-18.06.2017

- Wystąpienie *Nowa Panorama Literatury Polskiej – jak przekazywać w Internecie wiedzę naukową?* (19-20 listopada 2015 na konferencji *Tekstologia i typografia w przestrzeni cyfrowej* w Toruniu).
- Prezentację *Nowej Panoramy Literatury Polskiej* (VI Światowy Kongres Polonistów „Polonistyka na początku XXI wieku. Diagnozy. Koncepcje. Perspektywy”, Katowice, 23 czerwca 2016)
- Wystąpienie *New Panorama of Polish Literature - presentation of the Project* nawarsztatach *Public Humanities Workshop*, organizator Trinity College Dublin, Dublin 23-24.05 2017
- Udział w wydarzeniu *Międzynarodowe warsztaty o edycjach cyfrowych* 8-9.11.2017 w IBL, wygłoszenie słowa wstępnego i kończącego, prowadzenie obrad drugiego dnia warsztatów
- *Wystąpienie Digital Humanities: Project Funding versus Continuity of Research. Some Remarks on the Problem from the Polish Perspective*, *Digital Humanities Congress*, 6 września 2018, Sheffield, University of Sheffield; artykuł złożony do druku w publikacji pokonferencyjnej.
- Wystąpienie (wygłoszone wraz z K. Nicińskim) *Cyfrowy portal „Panorama literatury polskiej”*, konferencja *Polonistyki w Europie Środkowo-Wschodniej – terażniejszość i perspektywy rozwoju* (Warszawa, IBL PAN, 20 listopada 2018)

Do tego obszaru zaliczają się także artykuły:

- *Jak przekazywać naukową wiedzę w Internecie (Na marginesach kolekcji PrusPlus w Nowej Panoramic Literatury Polskiej)* (wraz z K. Nicińskim i A. Kochońską), „Napis. Pismo poświęcone literaturze okolicznościowej i użytkowej”, 2015;

- *O wieku XIX jako wystawie oraz dobrych praktykach w projektach humanistyki cyfrowej* *Rec.: Ekspozycje nowoczesności. Wystawy a doświadczenie procesów modernizacyjnych w Polsce (1821–1929)*, pod redakcją Małgorzaty Litwinowicz-Droździel, Iwony Kurz, Pawła Rodaka, Warszawa 2017, "Wiek XIX. Rocznik TLiAM" 2017, R. X (XLII), s. 399-405.

f)

Na skrzyżowaniu kilku wymienionych wyżej obszarów (badań nad życiem i twórczością Henryka Sienkiewicza, humanistyki cyfrowej, badania narracji multimedialnych) znajduje się projekt NPRH *Sienkiewicz ponowoczesny – laboratorium cyfrowe* (nr rejestracyjny 2aH 15 0195 83), którym kieruję.

W jego ramach powstało kilkanaście rozpraw uczestników grantu, dotyczących kilka obszarów metodologiczno-tematycznych: 1) kwestii napięcia między czynnikiem męskim i kobiecym w dziełach pisarza (w tym problem „heroiczności”), 2) analiz związanych z przestrzenią, miejscem i biografią, łączących impuls psycho-biograficzny ze studiami nad kulturową innością i geopoetyką 3) badań wizualnych aspektów twórczości, biografii i recepcji pisarza, 4) ujęć związane z tak zwaną teologią polityczną.

Rozprawy te opublikowane zostaną nie tylko w formie książki (prymarnie w formie udostępnianego na stronie NPLP.PL w wolnym dostępie e-booka), ale także jako kolekcja cyfrowa na stronie NPLP.PL, wykorzystująca ogromną ilość wysokiej jakości materiału ilustracyjnego i dopracowane mechanizmy interakcji multimedialnych, czerpiące z narracji właściwych dla współczesnych audiowizualnych tekstów kultury.

Jestem współautorem i współredaktorem (wraz z Magdaleną Rudkowską) książki *Sienkiewicz ponowoczesny* (Warszawa 2019), autorem jednej z rozpraw, a także kierownikiem prac nad kolekcją cyfrową.

Podpis Wnioskodawcy

